

REMISSVAR

2026-06-17

Dnr: BO 2026–0156

Socialdepartementet
s.remissvar@regeringskansliet.se

Betänkandet Förstärkt uppföljning och utvärdering av folkhälsopolitiken, del 1 om effektivare folkhälsoinsatser genom hälsoekonomiska analyser (SOU 2026:7)

(dnr S2026/00186)

Inledning

Barnombudsmannen yttrar sig med utgångspunkt i uppdraget att företräda barns och ungas rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).

Barnombudsmannen tar emot ett stort antal remisser och har inte möjlighet att lämna synpunkter på alla. För aktuell remiss avgränsas svaret till övergripande synpunkter och till synpunkter på vissa förslag och bedömningar.

Övergripande synpunkter

Sedan 1 januari 2020 är barnkonvention lag i Sverige och gäller alla barn. Enligt artikel 24 i barnkonventionen har alla barn rätt till bästa möjliga hälsa, tillgång till hälso- och sjukvård samt till rehabilitering. Därutöver gäller även alla andra artiklar i barnkonventionen, inte minst de fyra grundprinciperna: Alla barn är lika mycket värda, har samma rättigheter och ingen får diskrimineras (artikel 2); vid alla beslut som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa (artikel 3); barn har rätt till liv, överlevnad och utveckling (artikel 6); barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet (artikel 12).

Det är positivt att flera av betänkandets förslag syftar till att förbättra möjligheterna att följa upp och analysera insatser riktade till barn och unga. Förslagen svarar delvis mot de behov som FN:s kommitté för barnets rättigheter (FN:s barnrättskommitté) lyft i sina senaste rekommendationer till Sverige, särskilt vad gäller att stärka:

- systemet för datainsamling när det gäller både kvalitativa och kvantitativa indikatorer som omfattar alla områden av barnkonventionen, och där data behöver delas upp på ålder, kön, funktionsnedsättning, geografisk plats, etniskt och nationellt ursprung, samt socioekonomisk bakgrund, för att möjliggöra analys av barns situation, särskilt barn i utsatta situationer.
- insamlingen och analysen av data om diskriminering av barn, barn med funktionsnedsättning, statslöshet och barn med "okänd nationalitet",

barns socioekonomiska situation och våld mot barn, inbegripet övergrepp, vanvård och sexuellt utnyttjande.¹

Barnombudsmannen välkomnar därför ambitionen att stärka kunskapsunderlaget om barns hälsa och levnadsvillkor, men betonar att detta måste ske på ett sätt som omfattar alla barn, inklusive de grupper som i dag riskerar att falla utanför befintliga system.

Barnombudsmannen konstaterar att utredningen inte fullt ut beaktar barns grundläggande rättigheter. Särskilt allvarligt är att flera av förslagen inte omfattar barn i samhällsvård, såsom barn placerade i familjehem eller hem för vård och boende (HVB). Dessa barn befinner sig ofta i en situation av betydande utsatthet och har enligt artikel 20 rätt till särskilt skydd och stöd från staten. Att denna grupp inte inkluderas i förslagen om effektivare folkhälsoinsatser och uppföljning utgör en väsentlig brist. Barnombudsmannen bedömer att även dessa barn ska omfattas av de systematiska uppföljningar som föreslås.

13.5.3 Utökade uppgifter om primärvård

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget. Barnombudsmannen vill i sammanhanget betona vikten av att insamling av uppgifter från primärvården som rör insatser för barn och unga prioriteras – sådana uppgifter ska enligt Barnombudsmannen prioriteras. Primärvården är ofta den första och ibland enda kontakten barn har med hälso- och sjukvården, och en stärkt datainsamling är därför central för att säkerställa barns rätt till bästa möjliga hälsa enligt artikel 24 i barnkonventionen.

För att möjliggöra en likvärdig uppföljning behöver uppgifterna kunna delas upp efter ålder, kön, funktionsnedsättning, socioekonomiska faktorer och geografisk hemvist. Detta är nödvändigt för att identifiera skillnader i tillgång till vård och för att säkerställa att barn i utsatta situationer inte osynliggörs. En förbättrad datagrund från primärvården stärker även möjligheterna att följa upp tidiga insatser, vilket är avgörande för barns utveckling och hälsa.

13.5.4 Insamling av uppgifter från elevhälsan

Barnombudsmannen delar utredningens bedömning. Barnombudsmannen vill särskilt betona att insamlingen av rikstäckande individbaserade data från elevhälsan behöver omfatta barns utsatthet för alla former av våld, vilket utredningen berör. För att detta ska vara möjligt krävs att elevhälsans yrkesverksamma systematiskt frågar barn om våldsutsatthet, i enlighet med barnets rätt till skydd enligt artikel 19.

Barnombudsmannens djupintervjuer med barn och unga under 2025 visar att många barn upplever att skolpersonal ser tecken på våldsutsatthet men inte agerar. Barn beskriver att vuxna i skolan ofta avstår från att fråga, trots tydliga signaler om att något är fel. Flera barn uttrycker detta:

”Min lärare märkte och såg att jag mådde dåligt och att jag var ledsen. Men de vågade inte fråga.” (Tjej)

”Men jag tycker man borde ha följt det mer, att man hade koll på mig mer.” (Tjej)

¹ FN:s kommitté för barnets rättigheter. Sammanfattande slutsatser och rekommendationer om Sveriges kombinerade sjätte och sjunde periodiska rapport, CRC/C/SWE/CO/6–7 p. 10(a)-(b)

”De ville inte blanda in sig, kopplar du? Eller de vågar inte prata med ungdomarna så här.” (Kille)

Dessa vittnesmål visar att barns utsatthet riskerar att förbli osynlig om inte elevhälsan arbetar systematiskt med att fråga om våld. För att datainsamlingen ska bli tillförlitlig och användbar krävs därför att rutiner och kompetensstöd utvecklas nationellt.

Det finns även ett tydligt behov av att elevhälsans personal är tillgänglig, närvarande och aktivt möter eleverna, exempelvis i klassrummen. Inom ramen för arbetet med Barnombudsmannens årsrapport 2024 beskrev flera barn att personal inom elevhälsan ofta är otillgänglig och sällan närvarande på skolan:

”På alla skolor jag har gått på där det har varit en skolkurator, har det känts som att om dom är där, då är dom där typ varannan fullmåne... alltså väldigt sällan. Och när dom väl är där så är dom helt fullbokade för att det är så många som vill till kuratorn.”

Barnombudsmannen vill i sammanhanget även framhålla behovet av att elevhälsa finns även inom förskolan. Förskolan är en central arena inte minst för tidig upptäckt av ohälsa och våldsutsatthet, och avsaknaden av elevhälsa i denna verksamhet innebär att yngre barn riskerar att falla utanför både stödinsatser och uppföljning. En utbyggnad av förskolans elevhälsa skulle stärka barns rätt till tidiga insatser och bidra till ett mer heltäckande kunskapsunderlag om barns hälsa och trygghet.

13.5.5 Utökade uppgifter om tandhälsovård

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget att skyldigheten att lämna uppgifter till tandhälsoregistret utökas till att omfatta samtliga tandvårdstillfällen för barn och unga inom den avgiftsfria tandvården som finansieras av regionerna.

Tandhälsa är en central del av barns allmänna hälsa och välbefinnande. En utökad rapportering möjliggör en mer jämlik och rättssäker uppföljning av barns tandhälsa över landet, inklusive skillnader mellan olika grupper av barn. Det stärker även möjligheterna att tidigt identifiera mönster av ohälsa och att följa upp förebyggande insatser.

Barnombudsmannen betonar att uppgifterna bör kunna delas upp efter ålder, kön, funktionsnedsättning, socioekonomiska faktorer och geografisk hemvist för att synliggöra eventuella ojämlikheter.

13.5.6 Insamling av uppgifter om vaccinationer utanför vaccinationsprogrammet

Barnombudsmannen tillstyrker utredningens förslag att det nationella vaccinationsregistret utökas till att omfatta samtliga vaccinationer, med undantag för resevaccinationer.

En mer heltäckande registrering stärker möjligheterna att följa barns rätt till bästa möjliga hälsa och bidrar till ett mer jämlikt och kunskapsbaserat folkhälsoarbete.

Att inkludera vaccinationer utanför det nationella programmet är särskilt viktigt för att kunna analysera skillnader i tillgång, täckningsgrad och eventuella socioekonomiska eller geografiska mönster. Detta är centralt för att säkerställa att alla barn ges likvärdiga förutsättningar till skydd mot sjukdom och för att identifiera grupper där insatser behöver förstärkas. En utökad registrering av

vaccinationer stärker även möjligheterna att följa upp barns hälsa över tid och att utveckla träffsäkra folkhälsosatser.

13.5.7 Insamling av uppgifter om statlig vård

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget med tillägget att hälso- och omsorgsdata från vårdgivare med statlig huvudman, till exempel Kriminalvården och Statens institutionsstyrelse (SiS), ska omfattas av uppgiftsskyldighet till hälsodataregister.

Barnombudsmannen vill i sammanhanget framhålla att hälso- och omsorgsdata behöver samlas in för alla barn i samhällsvård, inklusive barn placerade i familjehem och hem för vård och boende (HVB). Dessa barn befinner sig ofta i en situation av betydande utsatthet och riskerar att inte nås av hälso- och sjukvård i den omfattning de har rätt till. Det behöver säkerställas att alla barn i samhällsvård omfattas av effektiva folkhälsosatser och inkluderas i uppgiftsskyldigheten till hälsodataregister.

Bristande vård till barn och unga medför allvarliga konsekvenser.

Barnombudsmannens djupintervjuer med barn och unga på låsta institutioner 2024 visar på allvarliga brister i tillgången till hälso- och sjukvård och tandvård. Flera barn beskriver hur deras psykiska och fysiska hälsa försämrats under placeringen, och hur grundläggande behov inte tillgodosetts. En av de frihetsberövade beskrev då hur tiden ledde till att den psykiska hälsan försämrades och att denne bedömdes vara suicidal. Suicidrisken gjorde att personalen inte gav tillgång till en tandborste och den frihetsberövade unge hade inte möjlighet att borsta tänderna på flera månader. Till slut gavs en akut tandläkartid där personen fick sövas ner i sex timmar. Detta vittnesmål illustrerar de allvarliga konsekvenserna av bristande vård för frihetsberövade barn.

Barnombudsmannen önskar i sammanhanget uppmärksamma att det nuvarande systemet för vård av barn och unga som är frihetsberövade har betydande brister och behöver genomgå omfattande reformer. Det handlar inte enbart om att följa lagstiftningen, utan om att förhindra att barn som redan befinner sig i utsatthet skadas ytterligare av ett system som ska skydda och rehabilitera dem. För att stärka tillgången till hälso- och sjukvård och tandvård för dessa barn krävs att ansvariga myndigheter inför systematiska och regelbundna hälsokontroller, säkerställer omedelbar tillgång till psykiatrisk vård och garanterar att barnens grundläggande behov tillgodoses under hela frihetsberövandet.

En utökad och systematisk insamling av hälsodata från statlig vård och samhällsvård är därför en nödvändig förutsättning för att identifiera brister, följa upp insatser och säkerställa att alla barn får den vård de har rätt till.

13.5.9 Upprättande av register om skolfrånvaro

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget. Barnombudsmannen vill i sammanhanget betona vikten av att ett nationellt register om skolfrånvaro prioriteras och att registret omfattar förskoleklass, grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan. En heltäckande registrering är nödvändig för att säkerställa barns rätt till utbildning enligt artikel 28 i barnkonventionen och för att möjliggöra tidig upptäckt av frånvaro som kan signalera ohälsa, utsatthet eller bristande stöd.²

² Jfr Barnombudsmannens svar på remiss av betänkandet Bättre förutsättningar för trygghet och studiero i skolan (SOU 2025:8)

Förslaget ligger i linje med FN:s barnrättskommittés rekommendationer till Sverige om att systematiskt registrera och följa upp skolfrånvaro, inklusive avhopp, och att använda dessa data som underlag för riktade åtgärder.³ En nationell datainsamling är avgörande för att synliggöra skillnader mellan olika grupper av barn och för att säkerställa att barn i utsatta situationer inte faller utanför utbildningssystemet.

Barnombudsmannens djupintervjuer med barn och unga 2024 visar att barn som flyttat från institution till familjehem i flera fall inte fått tillgång till utbildning under längre perioder. Detta innebär en allvarig kränkning av barnets rätt till utbildning och riskerar att få långvariga konsekvenser för barnets utveckling och framtida möjligheter. Barn berättar att skolgången inte återupptagits efter flytt, att ingen ansvarig följt upp deras rätt till undervisning och att de saknat stöd för att återgå till skolan.

Mot denna bakgrund anser Barnombudsmannen att registret över skolfrånvaro ska omfatta alla barn oavsett var de befinner sig, inklusive:

- barn som är frihetsberövade,
- barn i bostad med särskild service enligt LSS,
- barn i samhällsvård såsom familjehem och hem för vård och boende (HVB).

Dessa grupper riskerar i dag att stå helt utanför systematisk uppföljning, trots att de ofta har en förhöjd risk för skolfrånvaro och avbrott i utbildningen. Att inkludera dem i registret är nödvändigt för att säkerställa att staten uppfyller sina skyldigheter enligt barnkonventionen och för att möjliggöra riktade insatser som stärker barns rätt till utbildning.

Ett nationellt register om skolfrånvaro är därför ett viktigt verktyg för att identifiera brister, följa upp ansvar och säkerställa att alla barn – även de mest utsatta – får den utbildning de har rätt till.

14.6 Konsekvenser för barn och unga, män och kvinnor

Barnombudsmannen konstaterar att utredningen anger att förslagen har ett tydligt fokus på barn och unga. Trots detta saknas en bedömning av om förslagen är förenliga med barns rättigheter enligt barnkonventionen. En sådan prövning är nödvändig eftersom barnkonventionen sedan 2020 är svensk lag och ska tillämpas i all normgivning som rör barn. Avsaknaden av en barnrättslig analys innebär att konsekvenserna för barn inte fullt ut synliggörs eller beaktas.

Utredningen saknar även en tydlig prövning av barnets bästa enligt artikel 3. FN:s barnrättskommitté har i sina senaste rekommendationer till Sverige betonat att principen om barnets bästa ska tillämpas konsekvent i lagstiftningsrelaterade förfaranden.⁴ Detta innebär att barnets bästa ska identifieras, analyseras och redovisas som en integrerad del av beslutsprocessen. En sådan prövning saknas i betänkandet.

Vidare saknas uppgifter om hur barns åsikter har inhämtats och beaktats, eller skäl till varför barns åsikter inte har inhämtats. Rätten att komma till tals i alla frågor som rör dem, enligt artikel 12, är en av barnkonventionens grundprinciper. Att inte redovisa hur barns röster har beaktats innebär att en central del av

³ FN:s kommitté för barnets rättigheter. Sammanfattande slutsatser och rekommendationer om Sveriges kombinerade sjätte och sjunde periodiska rapport, CRC/C/SWE/CO/6-7 p. 38(b)

⁴ FN:s kommitté för barnets rättigheter. Sammanfattande slutsatser och rekommendationer om Sveriges kombinerade sjätte och sjunde periodiska rapport, CRC/C/SWE/CO/6-7 p. 18(b)

barnrättsperspektivet saknas. Detta är särskilt anmärkningsvärt eftersom flera av förslagen direkt berör barns hälsa, integritet och tillgång till stödinsatser.

Barnombudsmannen bedömer därför att utredningen behöver kompletteras med:

- en systematisk barnrättslig konsekvensanalys,
- en tydlig och dokumenterad prövning av barnets bästa,
- en redovisning av hur barns åsikter har inhämtats och beaktats, eller motiverade skäl till varför detta inte skett.

Dessa delar är avgörande för att säkerställa att förslagen är förenliga med barnkonventionen och att barns rättigheter tillgodoses i den fortsatta beredningen.

Beslut har fattats av barnombudsmannen Juno Blom. Föredragande i ärendet har varit utredaren Shahram Mansoory. I den slutliga handläggningen av ärendet har även biträdande avdelningschefen och chefsjuristen Tove Björnheden deltagit.

Juno Blom
barnombudsman